QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA ZARARKUNANDALARGA QARSHI KURASHISH CHORALARI

Qodirova Shahribonu Normurodovna[1]

O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi Toshkent Gumanitar fanlar universiteti. Aniq va gumanitar fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi,

q.x.f.f.d (PhD) Erkayeva Saodat Abdurayimovna[2]

q.x.f.f.d (PhD) Munojat Qosimovna Ermatova[3]

p.f.f.d.(PhD)Ro‘ziyeva Nazira Ochilovna[4]

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali. Agrobiologiy ava dorivor o‘simliklar yetishtirish kafedrasi o‘qituvchilari.

E-mail: shahri19721103@gmail.com **, Email:** ruziyeva7576@gmail.com

Annotatsiya: Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi jahon aholisini ta’minlash va oziq-ovqat xavfsizligiga erishishda muhim o‘rin tutadi. Biroq, ushbu soha o‘z samaradorligi va unumdorligiga to‘sqinlik qiluvchi turli muammolarga duch kelmoqda. Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishdagi asosiy muammolarni ko‘rib chiqamiz va ularni hal etish yo‘llarini muhokama qilamiz. Ushbu muammolarni aniqlash va bartaraf etish orqali biz dunyomizning ortib borayotgan ehtiyojlariga javob beradigan, yanada barqaror va chidamli qishloq xo‘jaligi tizimini yaratish sari intilishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar: qishloq xo'jaligi, ekin turi. seleksiya, urug‘chilik, urug‘chilikka qarshi kurash, introduksiya, zaxira urug‘lik fondi, biotip, klon, nav. turini o'zgartirish. nav nazorati, tanlash. salbiy tanlov, bolalar bog'chalari.

Keyingi yillarda mamlakatimiz qishloq xo‘jaligini isloh qilish, xususan sohada davlat boshqaruvi tizimini takomillashtirish, bozor munosabatlarini keng joriy qilish, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtiruvchi, qayta ishlovchi va sotuvchi subyektlar o‘rtasidagi munosabatlarning huquqiy asosini mustahkamlash, sohaga investitsiyalarni jalb qilish, resurstejamkor texnologiyalarni joriy etish hamda qishloq ho‘jaligi mahsulotlari ishlab chiqaruvchilarni zamonaviy texnikalar bilan ta’minlash borasida muayyan ishlar amalga oshirilmoqda.

Shu bilan birga, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish bo‘yicha uzoq muddatga mo‘ljallangan strategiyaning mavjud emasligi yer va suv resurslaridan samarali foydalanishga, sohaga investitsiyalarni keng jalb etishga, ishlab chiqaruvchilarning yuqori daromad olishiga va mahsulotlar raqobatbardoshligini oshirishga to‘sqinlik qilmoqda. Ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, yer va suv munosabatlarini takomillashtirish, qulay agrobiznes muhitini va yuqori qo‘shilgan qiymat zanjirini yaratish, kooperatsiya munosabatlarini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash, sohaga bozor mexanizmlarini, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng joriy etish, shuningdek, ilm-fan yutuqlaridan samarali foydalanish hamda kadrlar salohiyatini oshirish maqsadida: Xalqaro tashkilotlar va ekspertlar ishtirokida ishlab chiqilgan O‘zbekiston Respublikasi qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo‘ljallangan strategiyasi belgilandi.

Zararkunandalarga qarshi kurashishda agrotexnik, biologik, kimyoviy va tashkiliy-xo'jalik usullarini birgalikda qo‘llash eng samarali natija beradi.

Asosiy kurash usullari: Agrotexnik usul: Tuproqni o'z vaqtida shudgorlash, almashlab ekish, chidamli navlarni tanlash va begona o'tlarni yo'qotish orqali zararkunandalarning ko'payish sharoitini qiyinlashtiradi.

Biologik usul: Zararkunandalarga qarshi ularning tabiiy dushmanlari — yirtqich va parazit hasharotlar (**entomofaglar**), masalan, trixogramma yoki oltinko'zlardan foydalanishga asoslanadi.

Kimyoviy usul: Zararkunandalar soni juda oshib ketganda maxsus pestitsidlar (insektitsidlar) qo'llaniladi. Bunda faqat davlat tomonidan ruxsat etilgan me'yorlarga qat'iy rioya qilish zarur.

Tashkiliy-profilaktik usul: Urug'larni zararsizlantirish, bog'larda tozalash ishlarini olib borish va muntazam kuzatuv yuritish.

Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi yer yuzida aholi sonining barqarorligini ta’minlash va oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda muhim o‘rin tutadi. Shu bilan birga, soha turli muammolarga duch kelmoqda, bu uning sifati va samaradorligiga to'sqinlik qiladi. Ushbu maqolada biz qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ishlab chiqarishda duch keladigan asosiy muammolarni o'rganamiz va potentsial echimlarni muhokama qilamiz. Ushbu

muammolarni aniqlash va hal qilish orqali biz dunyomizning o‘sib borayotgan talablariga javob beradigan yanada barqaror va bardoshli qishloq xo'jaligi tizimiga intilamiz. Qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishidagi asosiy muammolardan biri bu asosiy resurslardan foydalanishning cheklanganligidir. Fermerlar ko‘pincha o'z faoliyati uchun etarli er, suv va kapital olish uchun kurashadilar.Yer tanqisligi, suv tanqisligi va moliyaviy cheklovlar bilan bog’liq bir qancha masalalar mavjud bo‘lib, resurslarni cheklashning qishloq xo‘jaligi mahsuldorligiga ta’sirini ,bu qiyinchiliklarni yengishda strategiyalarini o‘rganish muhimdir.

Iqlim o‘zgarishi va atrof-muhit bosimi. Iqlim o'zgarishi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga katta xavf tug'diradi. Iqlim o'zgarishining salbiy oqibatlari, masalan, ekstremal ob-havo hodisalari, yomg'irning o'zgarishi va haroratning ko'tarilishi kabi omillarning ekinlar hosildorligi, chorva mollari salomatligi va fermer xo'jaliklarining umumiy mahsuldorligiga ta'sirini ko'rsadi. Bundan tashqari, tuproqni saqlash, suvni boshqarish va issiqxona gazlarini kamaytirish kabi barqaror dehqonchilik amaliyotlarining ahamiyati katta. Shuningdek, qishloq xo'jaligida iqlim bilan bog'liq muammolarni yumshatishda texnologiya va innovatsiyalarning roli kattadir.

Zararkunandalar, kasalliklar va ekinlarni himoya qilish. Zararkunandalar va kasalliklar qishloq xo'jaligi ekinlariga zarar etkazishi mumkin, bu esa hosilning sezilarli darajada yo'qolishiga olib keladi. Unda zararkunandalarga qarshi integratsiyalashgan strategiyalar, biologik nazorat usullari va zararni minimallashtirish va ekinlarni barqaror himoya qilish uchun pestitsidlardan oqilona foydalanish muhumdir. Bundan tashqari, ushbu muammolarni samarali hal qilishda erta aniqlash, kuzatuv tizimlari va fermerlarni o'qitish masalarini ta'kidlash lozim.

Ishchi kuchi tanqisligi va qishloq migratsiyasi. Qishloq xo'jaligida ishchi kuchi etishmasligi va qishloqdan shaharga migratsiya ko'plab mintaqalarda jiddiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Dehqonchilik bilan shug‘ullanuvchi aholining qarishi, cheklangan mehnat imkoniyatlari va ijtimoiy dinamikaning o‘zgarishi kabi bu muammolarning sabablari o‘rganilmoqda Undan tashqari ishchi kuchi tanqisligining qishloq xo‘jaligi unumdorligiga ta’siri hamda qishloq xo‘jaligiga malakali ishchi kuchini jalb etish va saqlab qolish uchun mexanizatsiyalash, avtomatlashtirish va mehnat sharoitlarini yaxshilash

zarurdir. Bundan tashqari, qishloqni rivojlantirish dasturlari va migratsiya muammolarini hal qilish ham muhimdir .

Bozorlarga kirish va narxlarning o'zgaruvchanligi bilan shug'ullanish fermerlar uchun bozorga kirish bilan bog'liq muammolar, jumladan, cheklangan infratuzilma, adolatsiz savdo amaliyoti va bozor ma’lumotlarining yetarli emasligi fermerlar uchun muommalrni keltirib chiqaradi. Fermerlarni qo‘llab-quvvatlash siyosati, bozor aloqalari va qo‘shimcha qiymat imkoniyatlarining ahamiyati va fermerlarning imkoniyatlarini kengaytirish va ularning savdolash qobiliyatini oshiradi. Bundan tashqari, u qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga narxlarning o'zgarishi ta'sirini yumshatish uchun ekinlarni diversifikatsiya qilish, shartnomaviy dehqonchilik va kooperativ modellar kabi xavflarni boshqarish strategiyalari o‘rganiladi.

Shunday qilib, qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishida duch kelayotgan muammolar ko‘p qirrali bo‘lib, ularni barqaror hal etish uchun faol choralar ko‘rishni talab qiladi. Cheklangan resurslardan foydalanish, iqlim o'zgarishi, zararkunandalar va kasalliklar, ishchi kuchi tanqisligi va bozor cheklovlarini bartaraf etish orqali biz barqaror va samarali qishloq xo'jaligi sektorini rivojlantirishimiz mumkin. Hukumat aralashuvi, texnologik yutuqlar, bilim almashish va manfaatdor tomonlarning hamkorligi bu qiyinchiliklarni yengishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Barqaror kelajakka intilayotgan ekanmiz, dehqonlarimizni qo‘llab-quvvatlash, aholimizning o‘sib borayotgan talablarini qondirish uchun ularni zarur vositalar va resurslar bilan ta’minlash zarur. Birgalikda biz oziq-ovqat xavfsizligi, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqtisodiy farovonlikni ta'minlaydigan mustahkam qishloq xo'jaligi tizimini qurishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIY OTLAR

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha “Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-sonli Farmoni.

2.Abdukarimov D.T., Safarov T.S., Ostonaqulov T.E. Dalaekinlari seleksiyasi, urug‘chiligi va genetika asoslari, Toshkent“Mehnat” 1989, 310 b.

3.Abdukarimov D.T. Dalaekinlarxususiyseleksiyasi. “N.Doba” XT matbaa. Toshkent. 2007, 482 b.

4.Abdukarimov D.T. Donli ekinlar seleksiyasi va urug‘chiligi. “N.Doba”XT matbaa, Toshkent, 2010, 301 b.

5.AleevB .,O. Ibragimov.Istiqbollig‘ o‘zanavlariagrotexnikasi. Toshkent, “Mehnat”, 1988, 88 b.

6. Bo‘riyev H.Ch., Do‘smurotova S.I., Qishloq xo‘jaligi ekinlari urug‘shunosligi. Toshkent, “Mehnat”, 2000, 100 b.

7. Ostanaqulov T.E. - Seleksiya va urug‘chilik. Toshkent-2013. 261-b.

8.Qurbonov G.K. Donli ekinlar urug‘shunosligi. Тошкент, “O‘qituvchi”, 1980, 65 b.

9.O‘zbekiston Respublikasi hududida ekish uchun tavsiya etilgan qishloq xo‘jalik ekinlari Davlat reestri, Toshkent, 2018 y.,124 b.

10.Qodirov S.Q., HudoyberdievT.S. Paxtachilik - g‘o‘za agrotexnikasi. Andijon.“Hayot” nashiryoti, 2001 y., 232 b.

11.Saydaliyev X., Xoliqova M.B., Matyaqubov O., Shodieva O., Turopov N. G‘o‘za seleksiyasi uchun so‘ruvchi zararkunandalarga bardoshli boshlang‘ich ashyo yaratish. Toshkent, “Navro‘z” nashiryoti, 2017 y.,148 b.

12.Siddiqov R.I., Egamov I.U., Mansurov A.M. “O‘zbekiston Respublikasida ekishga tavsiya etilgan hamda istiqbolli kuzgi bug‘doy navlarini tavsifi va ularning yetishtirish agrotexnologiyasi” bo‘yicha tavsiyanoma. “Andijon nashiriyot-matbaa” MChJ, 2014 y.. 64 b.

13.Sidiq Xodjayev, Allakuliev B.J., Sabirov A.G. 4O‘zbekistonning sug‘oriladigan yerlarida beda urug‘chiligini tashkil etishga oid qo‘llanma. “Munis dizing group” MChJ bosmaxonasi. Toshkent, 2017 y., 47 b.

14.Yigitaliev I., Muhammatxonov S.R. Dala ekinlarining seleksiyasi va urug‘chiligi. Toshkent, “O‘qituvchi” 1981y., 295 b.-C

15. Ro‘ziyeva N.O, Abdiyev F R, Po‘latov S. M. Umumiy seleksiya va urug‘chilik. Darslik. 2023y**. 16.Saytlar:** www.referat.,ru www.farmining.co.uk www.agronomiy.org www.library.breeding **of animals and crop rejas.,ru** www.megasearch.biz